οιωνός

#49

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ (ΕΟΕ)
ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ 2012

LIFE10 NAT/GR/000638

> αφιέρωμα:
Παρακολουθώντας τα ταξίδια της Νανόχηνας

>Κουκουβάγιες

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία
www.ornithologiki.gr

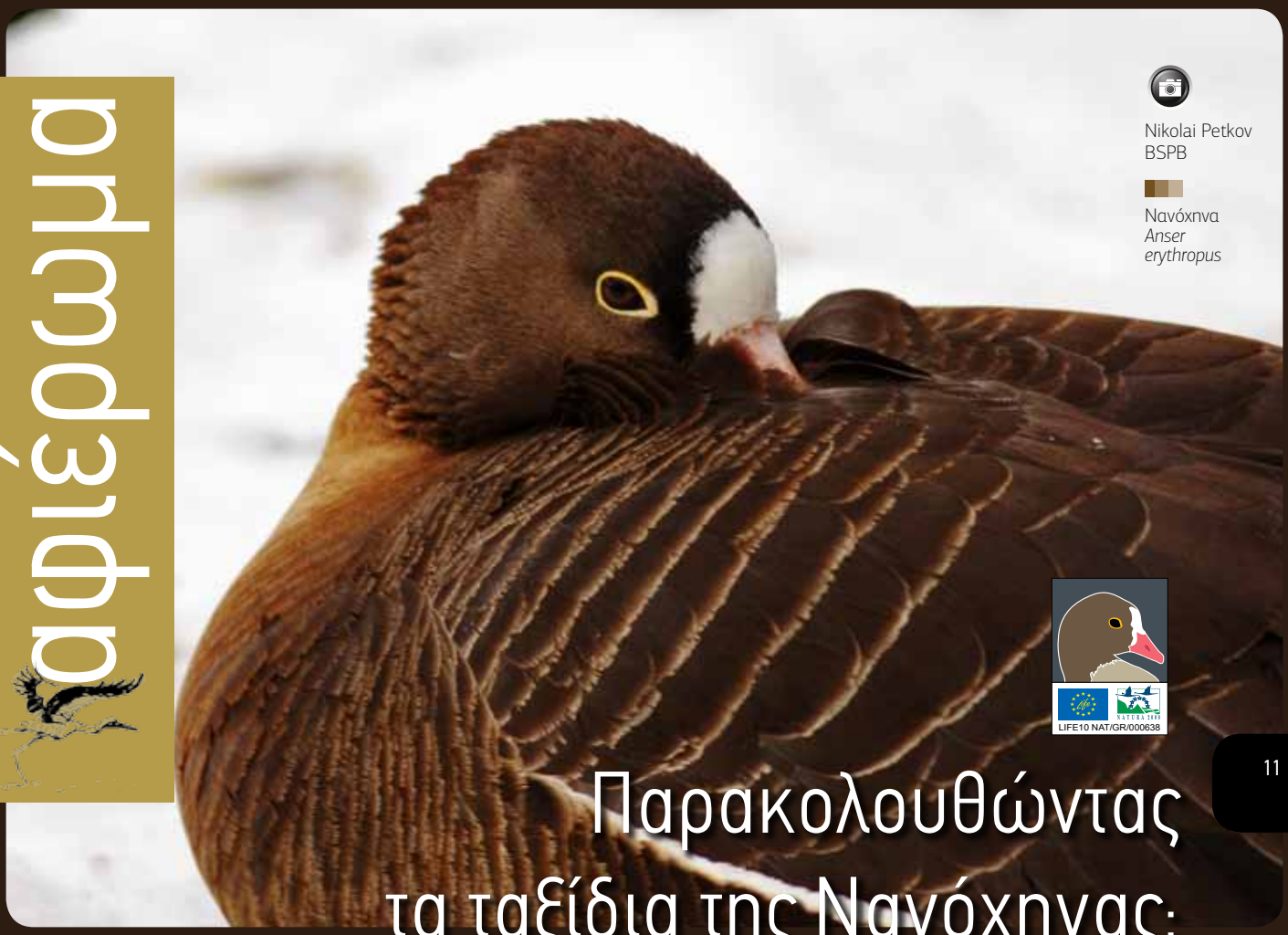

Nikolai Petkov
BSPB

Νανόχηνα
Anser erythropus

Παρακολουθώντας τα ταξίδια της Νανόχηνας:

διασυνοριακή συνεργασία 8 φορέων κατά μήκος 4.000 χλμ για τη διάσωσή της

Από τα παγωμένα Έλη Βαλντάκ στη Νορβηγία, έως το δικό μας Δέλτα του Έβρου, η Νανόχηνα διανύει κάθε χρόνο περισσότερα από 4.000 χιλιόμετρα κατά τη φθινοπωρινή μετανάστευση και άλλα τόσα κατά την εαρινή. Καταδιωκόμενες από τη λαθροθηρία και την όχληση, απειλούμενες από την έκλειψη κατάλληλου ενδιαιτήματος και την έλλειψη ενημέρωσης, μόλις 75 από αυτές πέρασαν τον περασμένο χειμώνα στη χώρα μας.
Η διεθνής συνεργασία, η κρατική αλλά και ατομική ευθύνη είναι πρόκληση αλλά και καθήκον μας για τη διασφάλιση του πληθυσμού ενός είδους στα πρόθυρα του αφανισμού. Επενδύοντας στο μέλλον της Νανόχηνας, επενδύουμε και στο δικό μας.
Στο αφιέρωμα που ακολουθεί θα σας αποκαλύψουμε την κοσμοπολίτικη φύση της Νανόχηνας, το διεθνές δίκτυο για την προστασία της αλλά και τις πολύχρονες προσπάθειές μας για τη διάσωση αυτού του αινιγματικού είδους.

Εκ μέρους της ομάδας του Προγράμματος LIFE+ για τη Νανόχηνα
Μανόλια Βουγιούκαλου
Συντονίστρια Προγράμματος

Το Πρόγραμμα LIFE+ Φύση **«Διαφυλάσσοντας τον Φιννοσκανδικό πληθυσμό της Νανόχηνας σε σημαντικές περιοχές διαχείμασης και στάθμευσης κατά μήκος της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής διαδρομής»** (LIFE10 NAT/GR/000638) υλοποιείται από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, κατά την περίοδο 2011-2016, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών – ΕΛΓΟ «ΔΗΜΗΤΡΑ», το Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ), τη Βουλγαρική Ορνιθολογική Εταιρεία (BSPB), τον Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Hortobágy Ουγγαρίας (HNPD), τη Γραμματεία της Συμφωνίας για τη διατήρηση των αφρο-ευρασιατικών αποδημητικών υδρόβιων πουλιών (UNEP/ AEWA), το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) Φινλανδίας και την Υπηρεσία Φυσικής Κληρονομιάς Φιλανδίας - Metsähallitus, με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τη συγχρηματοδότηση της Διεύθυνσης Διαχείρισης Φυσικών Πόρων Νορβηγίας.

photo: Morten Ekker

Μέλος του Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Hortobagy Ουγγαρίας, εταίρος του Προγράμματος LIFE+, παρατηρεί τις Νανόχηνες στη Λίμνη Κερκίνη. Νοέμβριος 2011

25 χρόνια προστασίας της Νανόχηνας στην Ελλάδα: τί πετύχαμε

Συμμετέχοντας ενεργά στο δίκτυο παρακολούθησης της Νανόχηνας κατά μήκος της μεταναστευτικής διαδρομής, είμαστε σε θέση σήμερα, να γνωρίζουμε που βρίσκεται το κοπάδι και να συντονιζόμαστε για την παρακολούθηση του είδους κυρίως μέσω του ιστότοπου www.piskulka.net όπου καταγράφονται άμεσα όλες οι παρατηρήσεις σε όλες τις χώρες της διαδρομής τους.

Μαρία Παναγιωτοπούλου

Επιστημονική Υπεύθυνη Προγράμματος LIFE+ για τη Νανόχηνα

Γιατί η Νανόχηνα;

Η προστασία και διατήρηση της Νανόχηνας είναι μία από τις προτεραιότητες της Ορνιθολογικής τα τελευταία χρόνια. Θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί γιατί αναλώνεται τόσος χρόνος και χρήμα για έναν πληθυσμό 50 - 55 ατόμων, που έρχεται λίγους μόνο μήνες, σε δύο όλους κι όλους πλέον υγρότοπους της βόρειας Ελλάδας. Εμείς όμως πιστεύουμε ότι η προστασία και διατήρηση της Νανόχηνας στη χώρα μας είναι ένα στοίχημα με το μέλλον και η έμπρακτη απόδειξη ότι οι προτάσεις και οι δράσεις μας μπορούν να σώσουν έναν πληθυσμό από εξαφάνιση και να ωφελήσουν παράλληλα πολλά απειλούμενα υδρόβια είδη των υγροτόπων μας. Άλλωστε ο φετινός αριθμός ρεκόρ των 75 ατόμων μας δίνει πολύ ελπιδοφόρα μηνύματα.

Για τη διατήρηση ενός τόσο ολιγάριθμου είδους χρειάζονται γνώσεις για την οικολογία και τη φαινολογία του, κοινή δράση και συντονισμός όλων όσων παρακολουθούν τη Νανόχηνα κατά μήκος της μεταναστευτικής της διαδρομής, αλλά και βαθιά γνώση των διερεύνηση των αίτιων που προκαλούν τις απειλές που αντιμετωπίζει το είδος. Απαιτείται επίσης διαβούλευση και εκτενής συζήτηση με μία πλειάδα ανθρώπων και φορέων που μέσω των δραστηριοτήτων τους επηρεάζουν τους πληθυσμούς και τα ενδιαιτήματα της Νανόχηνας, από το τοπικό έως το εθνικό επίπεδο. Εμείς από την πλευρά μας ως Ορνιθολογική οφείλουμε να κάνουμε προτάσεις διατήρησης τέτοιες που να έχουν δυνατότητα εφαρμογής, έστω κι αν δεν αποτελούν το 100% όσων θα θέλαμε. Με αυτόν τον τρόπο πετυχαίνουμε πράγματα βήμα-βήμα και ως σήμερα έχουμε πετύχει αρκετά.

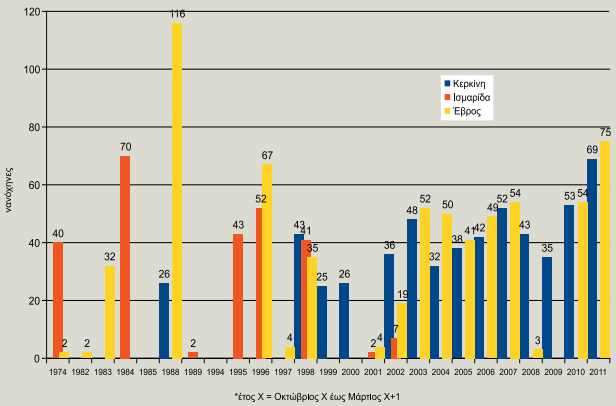

εικόνα 1: Διαχειμάζων πληθυσμός Νανόχηνας στην Ελλάδα (1974 – 2012)

Ορνιθολογία για γερούς παίκτες...

Ένα από τα βασικά προβλήματα για την προστασία ενός τόσο μικρού πληθυσμού ήταν τα κενά στη γνώση μας για το είδος, τις μετακινήσεις του και τους πληθυσμούς του σε κάθε περιοχή στάθμευσης ή διαχείμασης. Τώρα πλέον μετά από 15 χρόνια παρακολούθησης της Νανόχηνας στην Ελλάδα και με την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού δικτύου για τη Νανόχηνα, οι γνώσεις μας για το είδος έχουν βελτιωθεί σημαντικά.

Τα τελευταία 10 περίπου χρόνια ο διαχειμάζων πληθυσμός της Νανόχηνας κυμαίνεται στα 50 - 55 άτομα με μία αύξηση στα 75 άτομα το 2012 (Εικόνα 1). Ωστόσο ο πληθυσμός παραμένει τόσο μικρός που για την παρακολούθησή του απαιτούνται πιο εξειδικευμένες μέθοδοι, και συνεπώς περισσότερος χρόνος. Κυρίως όμως χρειάζεται αφοσίωση σε αυτού του είδους την “οικολογία ακριβείας”.

Η παρακολούθηση της Νανόχηνας σε ατομικό επίπεδο με έγχρωμα δαχτυλίδια, δορυφορικούς πομπούς και με καταγραφή των κηλίδων της κοιλιάς, μας έχει φανερώσει νέες μεταναστευτικές

διαδρομές που ακολουθεί το είδος, αλλά και σημαντικές πληροφορίες για τη διαχείμασή του στην Ελλάδα. Τόσο στην Κερκίνη όσο και στο Δέλτα του Έβρου υπάρχει εναλλαγή ατόμων μέσα στην περίοδο διαχείμασης, ακόμη κι αν ο συνολικός αριθμός τους παραμένει στα ίδια επίπεδα. Αντίστοιχα η αναγνώριση σε ατομικό επίπεδο των ενήλικων Νανοχηνών που σταθμεύουν στο Valdak της βόρειας Νορβηγίας, πριν ξεκινήσουν το ταξίδι τους προς τους τόπους διαχείμασης, μας βοηθά να παρακολουθούμε αν αυτά τα πουλιά φτάνουν στην Ελλάδα και κατόπιν αν επιβίωσαν μετά τον χειμώνα για να επιστρέψουν στους τόπους αναπαραγωγής τους την επόμενη άνοιξη.

Τα παραπάνω θα έλεγα ότι κεντρίζουν τη φαντασία κάθε ορνιθολόγου στην Ελλάδα, κατ' αρχήν από επιστημονικό ενδιαφέρον, αλλά και από μεράκι για την προστασία της Νανόχηνας, των χηνών όλων, των υδρόβιων πουλιών, των υγροτόπων και της Ελληνικής φύσης τελικά.

Συμμετέχοντας ενεργά στο δίκτυο παρακολούθησης της Νανόχηνας κατά μήκος της μεταναστευτικής διαδρομής, είμαστε σε θέση σήμερα, να γνωρίζουμε που βρίσκεται το κοπάδι και να συντονιζόμαστε για την παρακολούθηση του είδους κυρίως μέσω του ιστότοπου ***www.piskulka.net*** όπου καταγράφονται άμεσα όλες οι παρατηρήσεις σε όλες τις χώρες της διαδρομής τους.

Ωστόσο μας λείπουν ακόμη ζωτικές πληροφορίες για τους ενδιάμεσους σταθμούς της Νανόχηνας στην ευρωπαϊκή πορεία της. Στα πλαίσια του παρόντος Προγράμματος LIFE+, το δίκτυο παρατηρητών Νανόχηνας ενισχύεται πλέον με νέους ανθρώπους και ομάδες από περιοχές και χώρες όπου πιθανολογούμε ότι σταθμεύουν οι Νανόχηνες. Για τον λόγο αυτό διοργανώθηκε πρόσφατα εκπαιδευτικό σεμινάριο για την αναγνώριση της Νανόχηνας, στο Εθνικό Πάρκο Hortobágy της Ουγγαρίας με συμμετοχές από χώρες και περιοχές που δεν συμπεριλαμβάνονται στις περιοχές δράσης του Προγράμματος LIFE+.

Τελικά μπορούμε να γλυτώσουμε τη Νανόχηνα από τη λαθροθηρία;

Το κυνήγι παραμένει η μεγαλύτερη απειλή για τη Νανόχηνα παγκοσμίως[1]. Ιδιαίτερα για τον πολύ μικρό φιννοσκανδικό πληθυσμό η απώλεια ενός ενήλικου ατόμου ισοδυναμεί με απώλεια του 2,5% του αναπαραγώμενου πληθυσμού των περίπου 20 αναπαραγόμενων ζευγαριών, που διαχειμάζουν στο σύνολό τους στην Ελλάδα μαζί με τα νεαρά τους. Οι Νανόχηνες παραμένουν στην Ελλάδα κατά μέσο όρο 130 ημέρες το χρόνο (περίπου 4,5 μήνες), δηλαδή το μεγαλύτερο διάστημα παραμονής σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη χώρα απ' όπου περνούν, ακόμη και από την Νορβηγία όπου αναπαράγονται. Για τρεις περίπου μήνες η διαχείμασή τους συμπίπτει με την κυνηγετική περίοδο και για κακή τους τύχη, το Δέλτα του Έβρου, όπου διαχειμάζουν συνήθως από τα τέλη Δεκεμβρίου ως και τον Μάρτιο, είναι ο πιο σημαντικός κυνηγότοπος της Ελλάδας, συγκεντρώνοντας παράλληλα και

photo: Μαρία Παναγιωτοπούλου

Μέλη της Ομάδας του προγενέστερου Προγράμματος LIFE για τη Νανόχηνα, παρατηρούν τις Νανόχηνες στο Δέλτα του Έβρου. Νοέμβριος 2006

τους μεγαλύτερους πληθυσμούς Ασπρομέτωπης Χήνας. Έχει γίνει πλέον γνωστό μετά από σχετική εκστρατεία ενημέρωσης των κυνηγών (Πρόγραμμα LIFE, 2005 - 2008), ότι η πολύ μεγάλη ομοιότητα των δύο ειδών κάνει πρακτικά αδύνατη την αναγνώριση της Νανόχηνας σε πτήση και σε συνθήκες χαμηλής ορατότητας (π.χ. νωρίς το πρωί, με ομίχλη κ.λπ.). Συνεπώς είναι μάλλον ουτοπικό να θεωρήσουμε ότι κάποιος που στοχεύει σε μία διερχόμενη χήνα, θα μπορέσει να αναγνωρίσει αν πρόκειται για Νανόχηνα ή όχι. Το πρόβλημα της από λάθος θανάτωσης της Νανόχηνας πάνω στο κυνήγι χηνών είχε παλαιότερα αντιμετωπιστεί με την απαγόρευση του κυνηγιού της Ασπρομέτωπης ολοκληρωτικά για την περίοδο 1993 – 2003. Μετά από 10 σχεδόν χρόνια αποφασίστηκε ότι από τη φετινή θηρευτική περίοδο 2012 – 2013 ισχύει η καθολική απαγόρευση του κυνηγιού της Ασπρομέτωπης μέσα στα όρια των ΖΕΠ όπου διαχειμάζει σταθερά ή περιστασιακά η Νανόχηνα: Λίμνη Κερκίνη, Λίμνες Κορώνειας – Βόλβης, Δέλτα Νέστου, Λίμνη Ισμαρίδα και Δέλτα Έβρου (Αριθμ. Η.Π. 8353/276/Ε103 ΦΕΚ 415 23/2/2012). Αν και η παρακολούθηση των τελευταίων ετών μας έχει δείξει ότι οι Νανόχηνες παραμένουν σε γενικές γραμμές μέσα στα ΚΑΖ, η απόφαση αυτή είναι σημαντική για την αποφυγή τυχαίας θανάτωσης σε περιοχές που παλαιότερα επιτρεπόταν το κυνήγι των χηνών εντός των ΖΕΠ.

photo: Tomas Aarvak

Νανόχηνες στα έλη Valdak, Νορβηγία

[1] *Διεθνές Σχέδιο Δράσης για τη Νανόχηνα (AEWA) http://www.unep-aewa.org/publications/ssap/lwfg/index.htm*

photo:
Κώστας
Παπαδόπουλος

Νανόχνες στη
Λίμνη Κερκίνη

Η ενεργή συμμετοχή του κυνηγετικού κόσμου είναι το κλειδί για την προστασία της Νανόχνας από τη λαθροθηρία. Σε αυτή την κατεύθυνση η Ορνιθολογική ήδη από το 2005, κάνει βήματα προσέγγισης για την ενημέρωση των κυνηγών (Κυνηγετικό Εγχειρίδιο/ ΚΟΜΑΘ 2006) αλλά και για συνεργασία σε επιμέρους θέματα με την FACE, την Κυνηγετική Συνομοσπονδία Ελλάδας (ΚΣΕ) και την Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας – Θράκης (ΚΟΜΑΘ). Σήμερα ο δίαυλος επικοινωνίας μας με τον κυνηγετικό κόσμο έχει ανοίξει και δράσεις όπως η εκτίμηση της κυνηγετικής πίεσης που δέχονται οι χήνες, η συνεργασία σε θέματα φύλαξης και η διαρκής ενημέρωση κι επικοινωνία με τους κυνηγούς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο είναι αντικείμενα του παρόντος Προγράμματος. Η επικοινωνία μας με τον κυνηγετικό κόσμο σε τοπικό αλλά και κεντρικό επίπεδο έχει αποκατασταθεί με τη συνδρομή και της Δ/νσης Εθνικών Δρυμών και Θήρας του ΥΠΕΚΑ που είναι εταίρος του παρόντος προγράμματος. Η συνεργασία με τους κυνηγούς για την αντιμετώπιση του εγκλήματος που λέγεται λαθροθηρία (σε όλες τις μορφές της) είναι απαραίτητη και είναι σήμερα ένας κοινός στόχος για τον οποίο ενώνουμε τις δυνάμεις μας και από τις δύο πλευρές. Έτσι σήμερα, προχωράμε στην έκδοση ενός Οδηγού Καλών Πρακτικών για το κυνήγι στους υγρότοπους που θα διανεμηθεί σε όλους τους κυνηγούς και σε ενίσχυση της φύλαξης στο Δέλτα του Έβρου και στη Λίμνη Κερκίνη με ένα σύστημα θερμικών και οπτικών καμερών (Smart Patrol System – SPS).

BirdLife
European
IBA NEWS
Radio-tagged birds show the value of the IBA network.

photo:
Το εξώφυλλο
του περιοδικού
της BirdLife
για τις IBA το
Μάρτιο 1996,
αφιερωμένο
στη δορυφορική παρακολούθηση της
Νανόχνας

Η λειτουργία και στελέχωση των Φορέων Διαχείρισης στη Λίμνη Κερκίνη και στο Δέλτα του Έβρου έχουν συμβάλλει αποφασιστικά στη διατήρηση της Νανόχνας. Οι περιοχές όπου τρέφεται και κουρνιάζει το είδος είναι πλέον καλύτερα προστατευμένες και φυλάσσονται σε τακτικότερη βάση από ότι πριν, ενώ οι ορνιθολόγοι των Φορέων Διαχείρισης, που συνεργάζονται με το παρόν Πρόγραμμα LIFE+, βρίσκονται σε επιφυλακή για τον εντοπισμό και την καταμέτρηση του κοπαδιού, όλο το χειμώνα.

Πέρα από την προστασία σε τοπικό επίπεδο

Το 1999 στο πλαίσιο του Προγράμματος LIFE «Προστασία της Λαγγόνας και της Νανόχνας στην Ελλάδα» συντάχθηκε το πρώτο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Νανόχνα. Το σχέδιο αυτό δεν ετέθη σε εφαρμογή καθώς έλειπε το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο για τα Εθνικά Σχέδια Δράσης στη χώρα μας. Σήμερα πια με το Νόμο 3937/2011 για τη Διατήρηση της Βιοποικιλότητας, θεσμοθετείται πλέον η διαδικασία για την έγκριση κι εφαρμογή Εθνικών Σχεδίων Δράσης για τα απειλούμενα είδη της Ελλάδας κι έτσι προχωρά η σύνταξη νέου ΕΣΔ για τη Νανόχνα και αναμένεται ότι ως το 2016 θα έχει εγκριθεί και θα αρχίσει η εφαρμογή του.

Όμως η ευθύνη μας για την προστασία της Νανόχνας έχει και άλλες ενδιαφέρουσες προεκτάσεις. Ας μην ξεχνάμε ότι από τα τέλη της δεκαετίας ‘70, καταβάλλονται προσπάθειες για τη “δημιουργία” πληθυσμού Νανόχνας στη Σουηδία που θα μεταναστεύει προς τη δυτική Ευρώπη (Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία) προκειμένου να αποφεύγεται ο επικίνδυνος, λόγω του κυνηγιού, ανατολικός δρόμος που καταλήγει στην Ελλάδα. Η μεθόδευση αυτής της αλλαγής πορείας έχει γίνει με την απελευθέρωση ατόμων Νανόχνας που έχουν μεγαλώσει σε αιχμαλωσία και εκπαιδεύονται στη νέα διαδρομή ακολουθώντας “θετούς” γονείς (Ασπρομάγουλη Χήνα *Branta leucopsis*) ή επανδρωμένο ιπτάμενο όχημα. Ωστόσο οι προσπάθειες αυτές έχουν διακοπεί καθώς ανακαλύφθηκε ότι οι απελευθερωμένες σουηδικές Νανόχνες περιείχαν γονίδια από Ασπρομέτωπες Χήνες κι έτσι δεν αντιπροσωπεύουν τον φιννοσκανδικό πληθυσμό από γενετικής άποψης. Η διατήρηση ασφαλών τόπων διαχείμασης για τη Νανόχνα στην Ελλάδα έχει λοιπόν σημαντικές προεκτάσεις για την προστασία του είδους όχι μόνο από το κυνήγι, αλλά εμμέσως και από υβριδισμό κι επιμιξίες.

Η δουλειά των τελευταίων ετών έχει δείξει ότι για ένα μεταναστευτικό είδος που βρίσκεται σε τόσο κρίσιμη κατάσταση διατήρησης η συνεργασία για αποτελεσματικές δράσεις προστασίας κατά μήκος όλης της μεταναστευτικής διαδρομής είναι ίσως η πιο σημαντική ενέργεια που μπορούμε να κάνουμε, καθώς ο πολύ μικρός αυτός πληθυσμός βρίσκεται ακόμη σε κίνδυνο εξαφάνισης ακόμη και από μεμονωμένα τυχαία γεγονότα.

Ίσως το μεγαλύτερο όφελος που έχει η Νανόχνα από τα τελευταία 25 χρόνια δράσεων προστασίας της στην Ελλάδα, είναι η συνειδητοποίηση από πλευράς μας ότι είμαστε το ίδιο υπεύθυνοι σαν χώρα, όσο και οι εταίροι μας στους τόπους αναπαραγωγής στη Νορβηγία, για τη διατήρηση αυτού του πληθυσμού, ηλικίας 500.000 ετών!

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

1985: Απαγορεύεται το κυνήγι της Νανόχηνας στην Ελλάδα

1987 – 1988: Πρόγραμμα Προστασίας των ειδών Λεπτομύτα *Numenius tenuirostris* και Νανόχηνα *Anser erythropus* στο Δέλτα του Έβρου. Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, RSPB (πρώτη καταγραφή απειλών, δημοσίευση poster)

1992: Αναφέρεται ως Κινδυνεύον είδος στο Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Σπονδυλόζωων της Ελλάδας

1993-2003: Απαγόρευση του κυνηγιού όλων των ειδών χηνών για την προστασία της Νανόχηνας

1997-1999: Πρόγραμμα LIFE-Φύση **«Προστασία της Λαγγόνας Phalacrocorax pygmaeus και της Νανόχηνας Anser erythropus στην Ελλάδα»**. WWF-Ελλάς, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών (παρακολούθηση σε όλες τις περιοχές – πρώτες παρατηρήσεις Νανόχηνας στο Δέλτα του Νέστου, αναγνώριση της σημασίας της Κερκίνης για το είδος, ευρεία εκστρατεία ενημέρωσης, πρώτη απόπειρα βελτίωσης ενδιαιτήματος τροφοληψίας στο Νέστο, Εθνικό Σχέδιο Δράσης)

2001-2005: Πρόγραμμα LIFE-Φύση **«Αποκατάσταση, προστασία και διαχείριση της λιμνοθάλασσας Δράνας στο Δέλτα Έβρου»**, ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ, Νομαρχία Έβρου (Αποκατάσταση και διατήρηση των υγρών λιβαδιών σε μικρή κλίμακα, παρακολούθηση Νανόχηνας, δράσεις ενημέρωσης)

2005 – 2008: Πρόγραμμα LIFE-Φύση **«Διατήρηση της Νανόχηνας στην Ευρωπαϊκή μεταναστευτική διαδρομή»**. Ανάδοχος: WWF Finland, Εταίροι: Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και 8 ακόμη εταίροι στη Φιλανδία, Νορβηγία, Εσθονία και Ουγγαρία (παρακολούθηση με δορυφορικούς πομπούς, εκστρατεία ενημέρωσης των κυνηγών, αγροπεριβαλλοντικά μέτρα για τη Νανόχηνα)

2009: Αναφέρεται ως Κρισίμως Κινδυνεύον στο Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδας (Λεγάκις και Μαρακού 2009)

2011 – 2016: Πρόγραμμα LIFE+ Φύση **«Διαφύλαξη του Φινοσκανδικού πληθυσμού της Νανόχηνας σε σημαντικές περιοχές διαχείμασης και στάθμευσης κατά μήκος της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής διαδρομής»**. Ανάδοχος: Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταίροι: Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών - ΕΛΓΟ «ΔΗΜΗΤΡΑ», Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ), Βουλγαρική Ορνιθολογική Εταιρεία (BSPB), Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Hortobagy Ουγγαρίας (HNPD), Γραμματεία της Συμφωνίας για τη διατήρηση των αφρο-ευρασιατικών αποδημητικών υδρόβιων πουλιών (UNEP/AEWA), WWF- Φινλανδίας, Υπηρεσία Φυσικής Κληρονομιάς της Φινλανδίας *(Metsahallitus)*.

photo: Tomas Aarvak

Εθελοντής παρατηρητής πουλιών συμμετέχει σε μία από τις σπάνιες παγιδεύσεις Νανόχνας για την τοποθέτηση δορυφορικού πομπού στα έλη Valdak, Νορβηγία

photo: Morten Ekker

Οι 69 Νανοχηνες στον ουρανο της λίμνης Κερκίνης Νοέμβριος 2011

Συνεργασία κατά μήκος της μεταναστευτικής διαδρομής: ο μοναδικός τρόπος για τη διάσωση της Νανόχηνας!

Η προστασία ενός μεταναστευτικού είδους με μακρινή μεταναστευτική διαδρομή, όπως η Νανόχηνα, απαιτεί διεθνή συνεργασία.

Η Διεύθυνση Διαχείρισης Φυσικών Πόρων της Νορβηγίας αποτελεί την αρμόδια αρχή για την προστασία της Νανόχηνας στη Νορβηγία. Εδώ και 20 χρόνια συνεργάζεται στενά με τη Νορβηγική Ορνιθολογική Εταιρεία (BirdLife Norway) για να διασφαλίσει το μέλλον της Νανόχηνας, με πρωτοβουλίες για συνεργασία με φορείς από διάφορες χώρες. Αυτήν τη στιγμή, ο φιννοσκανδικός πληθυσμός της Νανόχηνας βρίσκεται ακόμα στα πρόθυρα της εξαφάνισης, και το γεγονός πως όλες οι περιοχές αναπαραγωγής που γνωρίζουμε μέχρι στιγμής βρίσκονται στη Νορβηγία, επιβάλει μία ενεργή και ολιστική προσέγγιση στη διατήρησή της.

Morten Ekker

Διεύθυνση Διαχείρισης Φυσικών Πόρων της Νορβηγίας

Ανάμεσα στις διάφορες δράσεις που υλοποιήθηκαν κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη συλλογή δεδομένων από τη δορυφορική παρακολούθηση συγκεκριμένων ατόμων από τον πληθυσμό της Νανόχηνας. Τα δεδομένα αυτά έχουν αναδείξει σημαντικές λεπτομέρειες σχετικά με τη μεταναστευτική διαδρομή του είδους, και συνεπώς, έχουν δημιουργήσει ένα υπόβαθρο για μία ολοκληρωμένη συνεργασία κατά μήκος της μεταναστευτικής του διαδρομής. Συνδυάζοντας την εκτενή παρακολούθηση με αντίστοιχες αποστολές εξακρίβωσης δεδομένων, οι δορυφορικές πληροφορίες έχουν καταγράψει για παράδειγμα ένα διαχωρισμό στη μεταναστευτική διαδρομή ο οποίος είναι σημαντικός για τις εθνικές μας προσπάθειες αλλά και για στοχοθετημένες διεθνείς προτάσεις για συνεργασία.

photo: Ingar Jostein Øien

Πολλές ιδέες εξελίσσονται γύρω από την ανοιχτή φωτιά κατά την παρακολούθηση της Νανόχηνας στη Νορβηγία

Τα δεδομένα της δορυφορικής παρακολούθησης έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στην κατανόηση των απειλών της Νανόχηνας και των τρόπων με τους οποίους είναι δυνατή η μείωση των απειλών αυτών. Για παράδειγμα, με την εκτεταμένη διαχείριση της κόκκινης αλεπούς, θηρευτή φωλιών στην περιοχή αναπαραγωγής της Νανόχηνας στη Νορβηγία, επιτυγχάνονται ταυτόχρονα δύο ενέργειες: αυξάνεται η αναπαραγωγική επιτυχία, ενώ τα ζευγάρια που κατορθώνουν να αποκτήσουν νεοσσούς ακολουθούν την «ασφαλέστερη» δυτική διαδρομή κατά τη φθινοπωρινή τους μετανάστευση στην Ευρώπη. Αποφεύγουν έτσι τη μακρύτερη και πιο επικίνδυνη ανατολική διαδρομή μέσω των περιοχών στάθμευσης

photo:
Morten Ekker

Μέλη της Ομάδας του Προγράμματος από τη Νορβηγία, Ουγγαρία και Φιλανδία παρακολουθούν τις Νανόχηνες στη Λίμνη Κερκίνη

και αλλαγής πτερώματος στη Ρωσία και το Καζακστάν. Οι εθνικές προσπάθειές μας για τη βελτίωση των συνθηκών αναπαραγωγής στη Νορβηγία είναι τελικά απόλυτα συνδεδεμένες με την αποτελεσματική προστασία της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής διαδρομής και φυσικά των περιοχών διαχείμασης στην Ελλάδα.

Το προγενέστερο Πρόγραμμα LIFE για τη Νανόχηνα (2006-2010) ανέπτυξε μία γόνιμη και επιτυχημένη συνεργασία ανάμεσα στις πιο σημαντικές χώρες κατά μήκος της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής διαδρομής της Νανόχηνας, ενώ οι δράσεις του Προγράμματος ενίσχυσαν τις προσπάθειες που γίνονται για τη διατήρηση του είδους στις σημαντικότερες περιοχές στάθμευσης και διαχείμασης. Για τη Διεύθυνση Διαχείρισης Φυσικών Πόρων της Νορβηγίας, είναι συνεπώς πολύ σημαντική η συμβολή και υποστήριξη της συνέχειας των προσπαθειών για τη διατήρηση του είδους στις χώρες αυτές.

Ενώ γνωρίζουμε πλέον, ως επί το πλείστον, τις απειλές και προκλήσεις που αντιμετωπίζει το είδος, παραμένει αναγκαία η υλοποίηση μέτρων διατήρησης στα επιμέρους κράτη. Στο πλαίσιο αυτό, το δίκτυο αφοσιωμένων ανθρώπων που αντιπροσωπεύουν εθνικές ΜΚΟ (BirdLife και WWF) αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο, ενώ η συγχρηματοδότηση η οποία επιτρέπει την υλοποίηση ενός Προγράμματος διατήρησης, όπως το παρόν Πρόγραμμα LIFE+, είναι ο πλέον κατάλληλος τρόπος για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων διατήρησης εκτός της Νορβηγίας.

Η προστασία ενός μεταναστευτικού είδους με μακρινή μεταναστευτική διαδρομή, όπως η Νανόχηνα, απαιτεί διεθνή συνεργασία. Συνεπώς, η πολιτική της Διεύθυνσης Διαχείρισης Φυσικών Πόρων της Νορβηγίας για το είδος περιλαμβάνει εθνικές και διεθνείς δράσεις με κύριο σκοπό τη βελτίωση του καθεστώτος διατήρησης της Νανόχηνας. Για την επίτευξη αυτού, είναι απαραίτητο να δοθεί βάρος, αλλά και να υπάρξει συνεισφορά στην επίτευξη ολοκληρωμένων δράσεων διατήρησης κατά μήκος της μεταναστευτικής διαδρομής της Νανόχηνας. Αυτό το έχουμε υλοποιήσει και συνεχίζουμε να το υλοποιούμε, όπως για παράδειγμα μέσω της διμερούς περιβαλλοντικής συνεργασίας μεταξύ της Νορβηγίας και άλλων χωρών, καθώς και μέσω της οικονομικής υποστήριξης διεθνών πρωτοβουλιών διατήρησης (CMS/AEWA).

Σήμερα, αναγνωρίζουμε το παρόν Πρόγραμμα LIFE+ που υλοποιείται από την Ορνιθολογική ως μία κρίσιμη και απαραίτητη πρωτοβουλία διατήρησης. Είμαστε χαρούμενοι αλλά και περήφανοι που μας έχει δοθεί η δυνατότητα να συνεισφέρουμε στη δημιουργία ενός τέτοιου Προγράμματος. Η δυναμική διατήρηση και διαχείριση του ενδιαιτήματος της Νανόχηνας στην Ελλάδα και στις χώρες κατά μήκος της μεταναστευτικής διαδρομής και η συνέχιση του δικτύωσης των χωρών, αντικατοπτρίζουν μία ρεαλιστική και πραγματική ελπίδα για την επιβίωση της Νανόχηνας στην Ευρώπη.

photo
αριστερά:
Morten Ekker

Η διεθνής συνεργασία για τη Νανόχηνα (όπως αντικατοπτρίζεται εδώ από μία επίσκεψη από την Ελλάδα και το Αζερμπαϊτζαν), κεντρίζει το ενδιαφέρον από τα εθνικά μέσα ενημέρωσης

photo:
Ari Leinonen,
WWF Finland

Νανόχηνες
Anser erythropus

photo: Boris Belchev

Νανόχηνες *Anser erythropus*

Η σημασία του δικτύου τοπικών ομάδων για την παρακολούθηση της Νανόχηνας

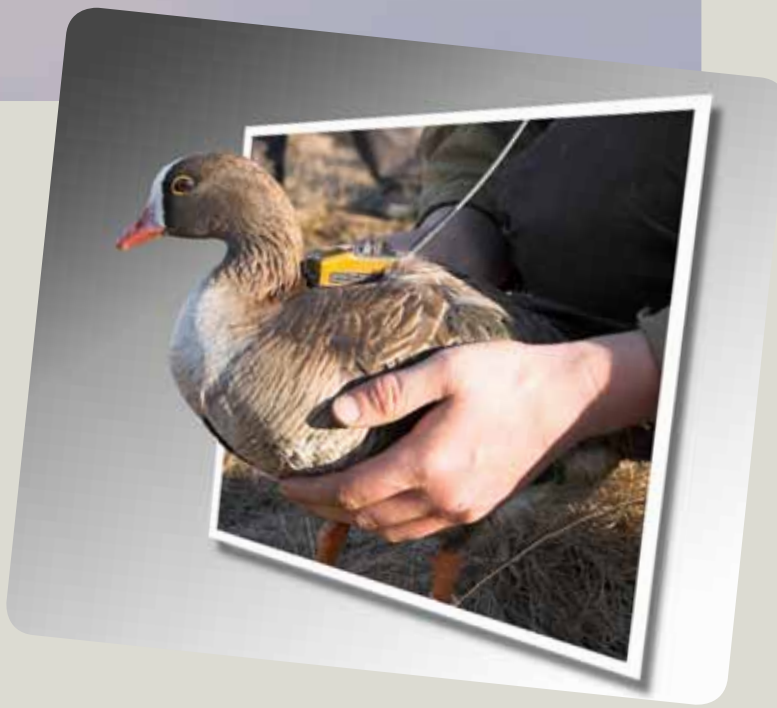

photo: Ingar Jostein Øien

Τοποθέτηση δορυφορικού πομπού σε Νανόχηνα στα έλη Valdak της Νορβηγίας. Μάιος 2006

Η πρώτη νέα ομάδα πεδίου δημιουργήθηκε ήδη την άνοιξη του 2012 στο Δέλτα του ποταμού Nemunas στη Λιθουανία. Μόλις μερικές μέρες μετά την ίδρυση της, η ομάδα ήταν ήδη στο πεδίο όπου κατέγραψε 15 Νανόχηνες!

Petteri Tolvanen

WWF Φιλανδίας

Το κυνήγι, παράνομο αλλά και νόμιμο, αποτελεί την κυριότερη απειλή για τον Κρισίμως Κινδυνεύον φιννοσκανδικό πληθυσμό της Νανόχηνας. Η άγνοια για το είδος σχετίζεται άμεσα με την απειλή του κυνηγιού και είναι επίσης μία από τις σημαντικότερες απειλές πού αντιμετωπίζει. Περιοχές στάθμευσης και διαχείμασης του είδους κατά τη μετανάστευσή του παραμένουν ακόμα άγνωστες, γεγονός το οποίο καθιστά δύσκολο το σχεδιασμό για τον περιορισμό του κυνηγιού, καθώς και άλλων μέτρων διατήρησης.

Υπάρχουν ακόμη θεμελιώδη κενά στη γνώση μας, ακόμα και κατά μήκος της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής διαδρομής. Στο προγενέστερο πρόγραμμα LIFE για την προστασία της Νανόχηνας (2005-2009) αποκαλύφθηκε πως ορισμένες χρονιές, μεγάλο μέρος του πληθυσμού που διαχειμάζει στη Β. Ελλάδα, αφήνει τις κύριες περιοχές διαχείμασης για άλλες - ακόμα άγνωστες σε εμάς περιοχές - για διάστημα μερικών εβδομάδων. Δε γνωρίζουμε καν σε ποιες χώρες- Βουλγαρία, Ελλάδα, Τουρκία;- βρίσκονται αυτές οι περιοχές.

Η παρακολούθηση μέσω δορυφορικών πομπών είναι μία πολύ ακριβή αλλά αποτελεσματική μέθοδος για την εύρεση άγνωστων περιοχών. Για παράδειγμα, την άνοιξη του 2007, μία νέα περιοχή στάθμευσης εντοπίστηκε στο Δέλτα του ποταμού Nemunas στη Λιθουανία, ως αποτέλεσμα της δορυφορικής τηλεμετρίας. Πριν την καταγραφή αυτή, δεν υπήρχε καμία γνωστή περιοχή στάθμευσης για τον Φιννοσκανδικό πληθυσμό της Νανόχηνας ανάμεσα στο Εθνικό Πάρκο Hortobágy στην Ουγγαρία

και το Εθνικό Πάρκο Matsalu στην Εσθονία, παρόλο που ήταν γνωστό το γεγονός πως ορισμένες χρονιές το κύριο κοπάδι δεν εμφανίστηκε καθόλου στην Εσθονία την περίοδο που αναμενόταν βάσει της αναχώρησής του από την Ουγγαρία.

Ωστόσο, οι μεταναστευτικές διαδρομές της Νανόχηνας είναι περίπλοκες. Ακόμα και τα ίδια άτομα μπορεί να ακολουθήσουν διαφορετικές διαδρομές κάποιες χρονιές. Δεν θα ήταν αποτελεσματικό να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της τηλεμετρίας σε έναν τόσο μικρό πληθυσμό, στο πλαίσιο της προσπάθειάς μας να αποκαλυφθούν όλες οι περιοχές κατά μήκος της μεταναστευτικής διαδρομής. Συνεπώς, οι παραδοσιακές μέθοδοι παρακολούθησης στο πεδίο, έχουν ακόμα σημαντικό ρόλο στην έρευνα για τη διατήρηση της Νανόχηνας. Επίσης, όταν αποκαλύπτεται μία καινούρια περιοχή μέσω δορυφορικής παρακολούθησης, είναι απαραίτητες οι έρευνες στο πεδίο οι οποίες θα επιβεβαιώσουν τη σημαντικότητα της περιοχής, θα εντοπίσουν τις σημαντικές περιοχές τροφοληψίας και κούρνιας και θα εκτιμήσουν τις απειλές στην περιοχή. Για παράδειγμα, η πολύ σημαντική περιοχή στάθμευσης κατά την ανοιξιάτική μετανάστευση στη δυτική Εσθονία ανακαλύφθηκε ξανά τη δεκαετία του '90 χάρη στους δραστήριους και επιδέξιους ορνιθοπαρατηρητές χωρίς καμία βοήθεια από δορυφορικούς πομπούς.

Ο διαχωρισμός της Νανόχηνας από την Ασπρομέτωπη Χήνα *Anser albifrons* είναι πρακτικά αδύνατος εν ώρα κυνηγιού. Η σωστή αναγνώριση της Νανόχηνας αποτελεί πρόκληση ακόμα και για έμπειρους ορνιθολόγους και ορνιθοπαρατηρητές και συνεπώς, η καταγραφή της Νανόχηνας πρέπει να γίνεται από άτομα με πολύ καλές δεξιότητες στην αναγνώριση αλλά και εκτενή εμπειρία στο πεδίο και για τα δύο είδη χήνας.

Η πρώτη νέα ομάδα πεδίου δημιουργήθηκε ήδη την άνοιξη του 2012 στο Δέλτα του ποταμού Nemunas στη Λιθουανία. Μόλις μερικές μέρες μετά την ίδρυση της, η ομάδα ήταν ήδη στο πεδίο όπου κατέγραψε 15 Νανόχηνες! Η καταγραφή αυτή ήταν η πρώτη παρατήρηση μεγάλου κοπαδιού Νανόχηνας στο Δέλτα του Nemunas.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος LIFE+ έχουν συνταχθεί Οδηγίες για την παρακολούθηση στο πεδίο και τη συμπλήρωσης αναφοράς για τοπικές ομάδες, οδηγός αναγνώρισης πεδίου και επίσης λειτουργεί ένα ηλεκτρονικό δίκτυο για την αναμετάδοση πληροφοριών μεταξύ των ομάδων σχετικά με τις μετακινήσεις της Νανόχηνας. Επίκαιρες παρατηρήσεις Νανόχηνας αναφέρονται στη διαδικτυακή πύλη για τη Νανόχηνα ***www.piskulka.net*** στην οποία υπάρχει δυνατότητα καταγραφής παρατηρήσεων απευθείας στο δίκτυο.

Εάν ενδιαφέρεστε να δημιουργήσετε μία τοπική ομάδα πεδίου για την Νανόχηνα, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με την Ομάδα του Προγράμματος *wwf.fi/en/our-earth/lwfg/lwfg8!*

photo: Αρχείο Ορνιθολογικής

Εκπαιδευτικό σεμινάριο για την αναγνώριση της Νανόχηνας στο Εθνικό Πάρκο Hortobágy της Ουγγαρίας

photo: Dobromir Dobrev BSPB

Αναζήτηση των Νανοχηνών στη Βουλγαρία

photo: Ρούλα Τρίγκου

Παρακολουθώντας τις Νανόχηνες στη Λίμνη Κερκίνη

photo: Ρούλα Τρίγκου

Οι φύλακες του Φορέα Διαχείρισης Λίμνης Κερκίνης παρακολουθούν κάθε χρόνο τις Νανόχηνες

photo: Ingar Jostein Øien

Βγαίνοντας από την παραδοσιακή lavvu σκηνή σε ένα χιονιμένο τοπίο

Μία ημέρα στα Έλη Βαλντάκ

Απανεμιά, ένα θαυμάσιο απόγευμα, οπότε οι 29 Νανόχηνες εύκολα καταγράφονται, συμπεριλαμβάνοντας και ένα νέο ζευγάρι που μόλις έφτασε.

Tomas Aarvak

BirdLife Νορβηγίας

Ξυπνώντας σιγά σιγά στην παραδοσιακή lavvu σκηνή, συνειδητοποιώ ότι έχει νεκρική ησυχία. Τίποτα δεν κινείται, κανένας ήχος δεν ακούγεται από τον αέρα που αυξανόταν και χτυπούσε τη σκηνή μας όταν πέσαμε για ύπνο χθες βράδυ. Ο 'Ινγκαρ βγάζει το κεφάλι του έξω από τη σκηνή, και γελώντας μου λέει ότι όλα είναι κάτασπρα! Έχει χιονίσει μέσα στο βράδυ. Είναι 23 Μαΐου και ενώ τα πρώτα πράσινα φύλλα έχουν αρχίσει να ξεμυτίζουν στις σημύδες, ξαφνικά είναι σαν να ξαναήρθε ο χειμώνας!

Ανάβω το γκαζάκι για να φτιάξω καφέ χωρίς να βγω από τον υπνόσακο. Δεν κάνει κρύο, 1-2 °C αλλά είναι ευχάριστο να ξυπνάς και να φτιάχνεις καφέ χωρίς να έχεις βγεις καν από τον υπνόσακο. Ως συνήθεια στο πεδίο, γεμίζουμε την καφετιέρα με φρέσκο νερό πριν πέσουμε για ύπνο. Μετά τον καφέ και ένα μικρό πρωινό, φοράμε ζεστά και αντιανεμικά ρούχα, κυρίως δηλαδή πολλά στρώματα από μάλλινα. Βγαίνοντας έξω, παίρνοντας μαζί μας κιάλια και τηλεσκόπια, περπατάμε λίγα μέτρα μέχρι το χείλος του ακρωτηρίου που είναι το καλύτερο σημείο παρατήρησης, περίπου 25 μέτρα πάνω από τα έλη Βαλντάκ.

photo δεξιά: Tomas Aarvak

Μετρώντας τις Νανόχηνες στα έλη Βαλντάκ

Μετράμε και οι δύο τις Νανόχηνες, αρκετές φορές, με τηλεσκόπιο, και καταγράφουμε 23 άτομα, μέσα στα οποία συμπεριλαμβάνονται και τέσσερα άτομα δεύτερου έτους. Έπειτα, βγάζω το ντοσιέ με σκίτσα των ζευγαριών που έχουμε ήδη αναγνωρίσει από τη στιγμή που κατέφθασαν οι Νανόχηνες στις 9 Μαΐου και ξεκινώ την αναγνώριση. Σύντομα με διακόπτει ο Ίνγκαρ που βρήκε ένα καινούριο ζευγάρι που έφτασε αργά χθες βράδυ. Τα ζωγραφίζει γρήγορα και πρόχειρα, πριν γυρίσει στη σκηνή για να φέρει την κάμερα, αφού το κάθε άτομο πρέπει να καταγραφεί σωστά. Ενώ ο Ίνγκαρ βιντεοσκοπεί, συνεχίζω να καταγράφω τα υπόλοιπα ζευγάρια. Έπειτα, μετράμε όλα τα άτομα που μπορούν να παρατηρηθούν από το ίδιο ακριβώς σημείο. Είναι ένα πρωινό χωρίς μεγάλο ενδιαφέρον, εκτός από μερικούς Μαυρότρυγγες και μία αρσενική Λιμόζα ισλανδικού υποείδους. Η παλίρροια ανεβαίνει και βλέπουμε 56 φώκιες που κάνουν ηλιοθεραπεία στα βράχια κοντά στο σημείο όπου το ρέμα του Βαλντάκ μπαίνει στο φιόρδ Porsangen. Το μεσημέρι, λίγο μετά τη μία, όταν ο ήλιος είναι στην ψηλότερή του θέση, καθόμαστε να φάμε. Ο Ίνγκαρ βγάζει δύο δέρματα από τάρανδο για να καθίσουμε, και λίγο ψωμί σικάλεως, βούτυρο, τυρί

photo: Ingar Jostein Øien

Τα χιονισμένα έλη Βαλντάκ στη Νορβηγία

photo: Tomas Aarvak

Ο Θαλασσαετός αποτελεί πια ένα συνηθισμένο είδος αρπακτικού στο φιόρδ

και χυμό πορτοκάλι, ενώ εγώ φτιάχνω λίγο ακόμη καφέ. Ο καιρός είναι εκπληκτικός και το χιόνι που έπεσε μέσα στη νύχτα έχει σχεδόν εξαφανιστεί. Ένα ήρεμο, νότιο αεράκι δημιουργεί το τέλειο κλίμα για ανεμοπορία Θαλασσαετών. Δύο ενήλικες και τρεις νεοσσοί πετάνε νωχελικά 20 – 30 μέτρα πάνω από το χείλους του ακρωτηρίου. Απίθανο θέαμα! Στα πρόθυρα της εξαφάνισης πριν εκατό χρόνια, είναι πια ένα συνηθισμένο είδος αρπακτικού στο φιόρδ, σε τέτοιο αριθμό που καμιά φορά τρομάζουν και τις Νανόχηνες από τα έλη όταν έχει ανέβει η παλίρροια και τα βράχια στα οποία κουρνιάζουν είναι κάτω από το νερό.

Μετά το μεσημεριανό μας φαγητό, οδηγάμε μέχρι το Μουσείο στο Stabbursnes όπου χρησιμοποιούμε το γραφείο και τον αποθηκευτικό χώρο. Μια μικρή στάση για να κοιτάξουμε τα e-mail μας πριν φύγουμε από το φιόρδ, για να επισκεφθούμε τις μικρές λίμνες κατά μήκος του δρόμου 10 – 30 χλμ έξω από το φιόρδ για να δούμε εάν έχει λιώσει ο πάγος και αν έχουν ξεκινήσει τα Χειμωνοβουτηχτάρια να φτιάχνουν τις φωλιές τους. Φτάνοντας αρχικά στη Λίμνη Aigir, είδαμε με απογοήτευση ότι θέλει τουλάχιστον μία εβδομάδα μέχρι να μπορέσουν τα βουτηχτάρια να φωλιάσουν. Ο πάγος είναι ακόμη παχύς, ενώ λίγο νερό είναι ορατό στην απώτατη άκρη, κοντά σε ένα πολύ μικρό ρυάκι. Γυρίζουμε πίσω και συνεχίζουμε προς το ρέμα του Βαλντάκ για να ρίξουμε μια ακόμη ματιά στα έλη. Από εδώ βλέπουμε περισσότερες από 40 Βαρβάρες, 120 Λασποσκαλίδρες, 32 Αμμοσφυριχτές, 9 Σταχιές Νανοσκαλίδρες, 2 Νανοσκαλίδρες και 3 Κοκκινοσκέλησες. Ο κόλπος γεμίζει και με πάπιες, όπως Πρασινοκέφαλες, Κιρκίρια, περισσότερες από 23 Ψαλίδες και μία αρσενική Χουλιαρόπαπια. Η παλίρροια σπρώχνει τα περισσότερα πουλιά προς την ακτή και το σημείο παρατήρησής μας.

Το βράδυ ο Ίνγκαρ τηγανίζει λουκάνικα για βραδινό πριν εγκατασταθούμε πάλι στο χείλος για να παρατηρήσουμε τις Νανόχηνες. Ο ήλιος τώρα είναι στη δύση: τέλεια στιγμή για παρατήρηση πουλιών! Η ομίχλη έχει σχεδόν διαλυθεί και το ζεστό απογευματινό φως δίνει ένα ζωντανό και χρυσαφί χρώμα. Ακόμα και το δαχτυλίδι στο μάτι της Νανόχηνας φαίνεται από απόσταση 400-500 μέτρων. Απανεμιά, ένα θαυμάσιο απόγευμα, οπότε οι 29 Νανόχηνες εύκολα καταγράφονται, συμπεριλαμβάνοντας και ένα νέο ζευγάρι

photo: Ingar Jostein Øien

Μετρώντας τις Νανόχηνες στα έλη Βαλντάκ

που μόλις έφτασε. Ψηλά στον ουρανό, σχεδόν αόρατες έρχονται γλιστρώντας σε μικρούς κύκλους ενώ κακαρίζουν με τον χαρακτηριστικό τους ήχο «kiju-ju, kiju-ku», φτερά ελαφρώς μαζεμένα και πόδια κρεμασμένα. Φαίνονται ευτυχισμένες που ξαναβλέπουν τα έλη!

Στις περισσότερο από 70ο μοίρες βόρεια ο ήλιος πια δε δύει, οπότε κουλουριαζόμαστε για ύπνο πριν τα μεσάνυχτα. Χωμένοι μέσα στους υπνόσακούς μας, παρέα με ένα μικρό μπουκάλι μπύρας και ένα single malt ουίσκι, και τα λέμε λίγο πριν κοιμηθούμε.
Άλλη μια μέρα παρέα με τις Νανόχηνες ήρθε στο τέλος της...

photo: Tomas Aarvak

Νανόχηνες στα έλη

photo:
ΦΔΕΠ
Hortobágy

Η περιοχή στο Hortobágy όπου τρέφονται οι Νανόχνες

Η προστασία της Νανόχηνας στην Ουγγαρία

David Bogyo,
Janos Tar,
Tamas Zalai

Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Hortobágy Ουγγαρίας

Κατάσταση και προβλήματα

Στις αρχές του 20ου αιώνα, η Νανόχηνα *Anser erythropus* αποτελούσε ένα τακτικό και κοινό μεταναστευτικό είδος πουλιού στην Ουγγαρία, κυρίως στα ανατολικά της χώρας. Αργότερα όμως, λόγω της συρρίκνωσης του φιννοσκανδικού πληθυσμού του είδους και της κυνηγετικής δραστηριότητας, η Νανόχηνα έγινε σπάνια.

Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις Νανόχηνας παρατηρούνται στο Εθνικό Πάρκο Hortobágy (ΒΑ Ουγγαρία), αλλά πρόσφατα παρατηρήθηκαν μικρές ομάδες και στις περιοχές του Bihar και Kiskunság (Ανατολική Ουγγαρία) και στις λίμνες Balaton, Fertő και Öreg (Δυτική Ουγγαρία). Το Hortobágy αποτελεί το μεγαλύτερο συνεχές φυσικό λιβάδι της Ευρώπης. Το Εθνικό Πάρκο Hortobágy αποτελεί τη μεγαλύτερη προστατευόμενη περιοχή της χώρας, έκτασης 82.000 εκταρίων. Αποτελεί ξεχωριστό παράδειγμα αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπου και φύσης, η οποία βασίζεται στην ορθολογική χρήση της γης, με αποτέλεσμα τη διατήρηση εντυπωσιακής βιοποικιλότητας

Ο φιννοσκανδικός πληθυσμός της Νανόχηνας έρχεται στο Hortobágy κατά το πρώτο μισό του Σεπτέμβρη και συνήθως οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις του είδους παρατηρούνται τον Οκτώβρη. Κατά τη διάρκεια της εαρινής μετανάστευσης, τα πρώτα πουλιά φτάνουν τον Μάρτιο και αναχωρούν από το Hortobágy στα μέσα Απριλίου.

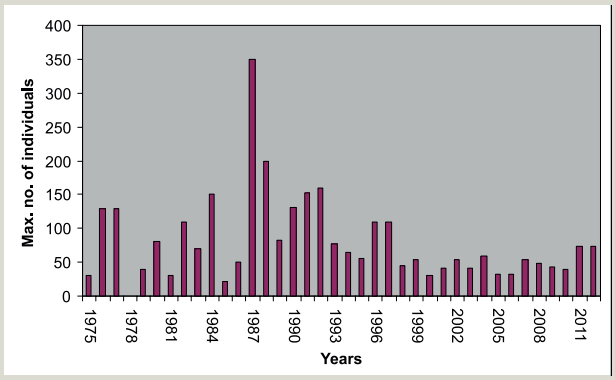

Εικόνα 1

Οι μέγιστοι αριθμοί Νανοχηνών που πέρασαν από το Hortobágy μεταξύ των ετών 1971 και 2012

Από το 1971 έως το 2012, τα παραδοσιακά μέρη στάθμευσης της Νανόχηνας ήταν οι νότιες περιοχές των σύνθετων ενδιαιτημάτων με στέπες και έλη του Hortobágy. Από τη δεκαετία του '90 ωστόσο, τα κύρια μέρη είναι οι βόρειες περιοχές του Hortobágy, δηλαδή οι υδατοκαλλιέργειες και η ευρύτερή τους περιοχή. Η αιτία γι' αυτή την αλλαγή είναι η μείωση της κυνηγετικής δραστηριότητας και η καλύτερη κατάσταση των περιοχών στάθμευσης και τροφοληψίας. Σήμερα, οι βασικές περιοχές στάθμευσης της Νανόχηνας στην Ουγγαρία είναι το Εθνικό Πάρκο Hortobágy, κυρίως οι νότιες υδατοκαλλιέργειες (VI και Kondas) και οι βόρειες στεπικές περιοχές, όπως οι Rókás, Dinnyés και Boca-lapos.

Σε προηγούμενες περιόδους –όταν ο αριθμός των μεταναστευτικών και σταθμευόντων στην περιοχή ατόμων Νανόχηνας ήταν μεγαλύτερος– η κύρια απειλή ήταν το κυνήγι. Εξαιτίας της πρώιμης άφιξής της στη λεκάνη των Καρπαθίων –το πρώτο είδος χήνας που φτάνει στην περιοχή– η Νανόχηνα έγινε πιο ευάλωτη. το είδος προστατεύεται πλέον αυστηρά και δεν είχαμε καμία καταγραφή θήρευσης Νανόχηνας πρόσφατα. Ωστόσο, η ανθρώπινη δραστηριότητα αποτελεί ακόμα σημαντική απειλή για τη Νανόχηνα, Πρόσφατα, η κύρια ομάδα των μεταναστευτικών πουλιών δεν χρειάστηκε να εγκαταλείψει την περιοχή του Εθνικού Πάρκου κατά τη διάρκεια της διαμονής τους. Έτσι, ο κίνδυνος ατυχήματος από τα ηλεκτρικά καλώδια έχει μειωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, περισσότερα από 80 χιλιόμετρα υπέργειων ηλεκτρικών καλωδίων αντικαταστάθηκαν από υπόγεια. Άλλη μία απειλή για τη Νανόχηνα αποτελεί η αλλαγή στις χρήσεις γης. Η αλλαγή της παραδοσιακής χρήσης

της γης (βόσκηση), μπορεί να οδηγήσει στη μετακίνηση των πουλιών εκτός της (ασφαλούς) προστατευόμενης περιοχής.

Στοχευμένες δράσεις διατήρησης της Νανόχηνας

Με τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ξεκίνησαν δύο μεγάλης κλίμακας Προγράμματα LIFE για τη διατήρησης της Νανόχηνας. Η κύρια δράση των Προγραμμάτων αυτών είναι η αποκατάσταση του ενδιαιτήματος και η επίλυση του βασικού προβλήματος: να κρατήσουμε τα πουλιά σε μια ασφαλή και προστατευόμενη περιοχή υπό κατάλληλες συνθήκες. Το πρώτο Πρόγραμμα LIFE «Διατήρηση της Νανόχηνας στην Ευρωπαϊκή μεταναστευτική διαδρομή» (LIFE05 NAT/FIN/000105) διεξήχθη από το 2005 ως το 2009 με τη συμμετοχή της Διεύθυνσης του Εθνικού Πάρκου Hortobágy και συνεργάτες από τη Φιλανδία, την Ελλάδα, την Εσθονία και τη Νορβηγία. Οι κύριες δράσεις του Προγράμματος στο Hortobágy ήταν οι ακόλουθες:

1. Η δημιουργία ασφαλών θέσεων τροφοληψίας σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις εκτός κυνηγετικών περιοχών εντός των ορίων του Εθνικού Πάρκου. Αρχικά, καλλιεργήθηκε μια έκταση 44 εκταρίων με καλλιέργειες (καλαμπόκι και σιτάρι) που προτιμά η Νανόχηνα και τα άλλα είδη χηνών. Αφού θερίστηκαν οι καλλιέργειες, αφέθηκαν στο χωράφι για να χρησιμεύσουν ως τροφή για τις χήνες. Σε εκτάσεις διαχειριζόμενες από το Εθνικό Πάρκο (100 εκτάρια) και εντός της περιοχής του Προγράμματος, που ενοικιάζονται από τοπικούς αγρότες διαπραγματευτήκαμε και θέσαμε επιπλέον όρους στα συμβόλαια ενοικίασης για τη συνέχιση της καλλιέργειας από τους αγρότες, γεγονός που εξασφάλισε την ανενόχλητη χρήση των εκτάσεων αυτών από τη Νανόχηνα και άλλα είδη χηνών. Στη συνέχεια διαθέσαμε στις χήνες τροφή από αυτές τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις, έτσι ώστε οι χήνες να τρέφονται εντός της περιοχής του Προγράμματος. Η τροφή προσέλκυσε επίσης Γερανούς, Σταχτόχηνες *Anser anser* και αργότερα Ασπρομέτωπες Χήνες *Anser albifrons* σε υψηλούς αριθμούς, ενώ παρατηρήσαμε αρκετές φορές να τρέφεται στην περιοχή τόσο η κύρια ομάδα, όσο και μεμονωμένα άτομα Νανόχηνας.

2. Διαχείριση μέσω βόσκησης και άρδευσης, με σκοπό την παροχή ασφαλών θέσεων τροφοληψίας σε λιβάδια εκτός κυνηγετικών περιοχών. Σκοπός της δράσης αυτής ήταν η βελτίωση της κατάστασης των λιβαδιών προς όφελος της Νανόχηνας, ώστε να χρησιμοποιούνται από τα πουλιά πριν την άφιξή τους στην περιοχή του Hortobágy το φθινόπωρο. Οι πιο σημαντικές περιοχές αναζήτησης τροφής από τη Νανόχηνα στο Hortobágy είναι οι αυτές με νέους βλαστούς αγρωστωδών φυτών. Για να προκαλέσουμε την νέα ανάπτυξη των φυτών αυτών, μέχρι την άφιξη της Νανόχηνας, χρησιμοποιήσαμε βοοειδή για βοσκήγύρω από τις προτιμητέες θέσεις για 4-5 εβδομάδες, από τα μέσα Ιουλίου μέχρι τα τέλη Αυγούστου.

Επιπλέον, δημιουργήσαμε στις αρχές της εαρινής μετανάστευσης θέσεις τροφοληψίας σε βοσκότοπους μέσω οικολογικά βιώσιμης εντατικής βόσκησης από βοοειδή σε 120-230 εκτάρια ξηρών βοσκότοπων και λιβαδιών ή βαλτωδών παράκτιων ζωνών, ανάλογα με τη χρονιά. Αφού τελείωνε η βόσκηση, κατά τα τέλη Αυγούστου με αρχές Σεπτέμβρη κάθε χρόνο, αρδεύαμε τους βοσκότοπους εντός της προσωρινά περιφραγμένης έκτασης για 2-3 εβδομάδες, ώστε να προκαλέσουμε νέα ανάπτυξη αγρωστωδών μετά την αδρανή περίοδο του καλοκαιριού.

3. Διατήρηση θέσεων κουρνιάσματος μέσω πλημμυρίσματος. Σκοπός της δράσης αυτής ήταν η δημιουργία θέσεων κουρνιάσματος σε μέρη όπου το επίπεδο του νερού είναι το καλύτερο δυνατό για τη Νανόχηνα και τις άλλες χήνες. Οι κύριες τοποθεσίες γι' αυτή τη δράση ήταν οι υδατοκαλλιέργειες του Hortobágy, οι οποίες αποτελούν σημαντικά μέρη κουρνιάσματος το φθινόπωρο και η περιοχή Dinnyés-lapos, που είναι σημαντική την άνοιξη. Για να επιτύχουμε το σκοπό αυτό, μεταφέραμε νερό από άλλες περιοχές για να διατηρήσουμε τη στάθμη του νερού σε μέσο επίπεδο, κατάλληλο για τις χήνες, όπως μας έχει δείξει η εμπειρία των προηγούμενων ετών. Το πλημμύρισμα της περιοχής γινόταν στα τέλη του καλοκαιριού κάθε χρόνο.

Στο τρέχον Πρόγραμμα LIFE οι βασικές δράσεις διατήρησης στο Hortobágy είναι:

1. Η ανάλυση των διατροφικών συνηθειών της Νανόχηνας στις περιοχές στάθμευσης. Για τη δράση αυτή, περιττώματα της Νανόχηνας και άλλων ειδών χηνών θα συλλεχθούν ξεχωριστά από τις περιοχές στάθμευσης στο Hortobágy. Η έρευνα αυτή θα μας δώσει πληροφορίες σχετικά με τις συνήθειες τροφοληψίας της Νανόχηνας, καθώς η διατροφή του είδους είναι ένα πεδίο που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν για την αξιοποίηση των βοσκότοπων και των καλλιεργήσιμων εκτάσεων προς όφελος του είδους.

2. Αποκατάσταση του βιότοπου στις υδατοκαλλιέργειες του Hortobágy. Διαχειριστικές δράσεις θα πραγματοποιηθούν στις θέσεις κουρνιάσματος και στα μέρη αναζήτησης τροφής της Νανόχηνας. Η δράση συμπεριλαμβάνει τη ρύθμιση της ελεγχόμενης στάθμης νερού στις υδατοκαλλιέργειες του Hortobágy, τη διαχείριση του βιότοπου στην πρόσφατα φτιαγμένη νησίδα στη λίμνη Kondás και την αποκατάσταση του βιότοπου της υδατοκαλλιέργειας V. Καθώς η συγκεκριμένη υδατοκαλλιέργεια έχει «πνιγεί» από τη βλάστηση, είναι απαραίτητη μια παρέμβαση για τον έλεγχο της εξάπλωσης των καλαμιών και των βούρλων.

Εκτός από τις παραπάνω δράσεις διατήρησης, η Διεύθυνση του Εθνικού Πάρκου Hortobágy υλοποιεί δράσεις ενημέρωσης του κοινού και επίσης ετοιμάζει το εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Νανόχηνα. Ταυτόχρονα, διεξάγεται η παρακολούθηση της Νανόχηνας από Ούγγρους ειδικούς

Με τα ευχάριστα νέα από τη Νορβηγία και τη Φιλανδία σχετικά με την αργή αλλά σταθερή αύξηση του πληθυσμού της Νανόχηνας τα τελευταία χρόνια και με τη βοήθεια των παραπάνω δράσεων και των διεθνών συνεργατών μας ελπίζουμε ότι θα καταφέρουμε να σώσουμε τον υπό εξαφάνιση πληθυσμό της Νανόχηνας στην Ευρώπη.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες για τη βοήθεια που προσέφεραν στους: Szabolcs Lengyel, Balázs Lukács (πρώην Διαχειριστές του Προγράμματος LIFE για τη Νανόχηνα για το Εθνικό Πάρκο Hortobágy) και Gábor Szilágyi (Διευθυντή του Εθνικού Πάρκου Hortobágy).

photo: ΦΔΕΠ Hortobágy

Περιττώματα Νανόχηνας στο Hortobágy

photo: Μαργαρίτα Τζάλη

Κοπάδι με χήνες στη Λίμνη Κερκίνη

Οι επιπτώσεις της θήρας στις χήνες που διαχειμάζουν στην Ελλάδα

Οι κυριότερες περιοχές διαχείμασης των χηνών είναι οι υγρότοποι της Θράκης και ιδιαίτερα το Δέλτα Έβρου. Ακριβώς γι αυτό το λόγο οι υγρότοποι αυτοί είναι οι πλέον δημοφιλείς μεταξύ των κυνηγών.

Σάββας Καζαντζίδης

Δρ. Βιολογίας, Αναπληρωτής Ερευνητής στο Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών – Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «ΔΗΜΗΤΡΑ»

Τουλάχιστον τέσσερα είδη χηνών διαχειμάζουν τακτικά στην Ελλάδα. Η Ασπρομέτωπη χήνα *Anser albifrons*, η Σταχτόχηνα *Anser anser*, η Κοκκινόχηνα *Branta ruficollis* και η Νανόχηνα *Anser erythropus*. Τα δύο τελευταία είδη θεωρούνται παγκοσμίως απειλούμενα εξαιτίας του μικρού πληθυσμού τους και της περιορισμένης κατανομής τους. Στην Ελλάδα, οι πληθυσμοί της Νανόχηνας και της Σταχτόχηνας θεωρούνται Κρισίμως Κινδυνεύοντες ενώ αυτός της Κοκκινόχηνας τρωτός (Λεγάκις και Μαραγκού 2009) και γι αυτό το λόγο το κυνήγι τους απαγορεύεται. Πολυπληθέστερο είδος είναι η Ασπρομέτωπη χήνα της οποίας ο μέσος διαχειμάζων πληθυσμός στη χώρα μας κατά τη δεκαετία 1997-2006 ήταν 4144 άτομα ενώ ο πληθυσμός της Νανόχηνας αριθμούσε μερικές δεκάδες πουλιά και των υπόλοιπων μερικές εκατοντάδες (Χανδρινός κ.ά. υπό ετοιμασία). Οι κυριότερες περιοχές διαχείμασης των χηνών είναι οι υγρότοποι της Θράκης και ιδιαίτερα το Δέλτα Έβρου. Ακριβώς γι αυτό το λόγο οι υγρότοποι αυτοί είναι οι πλέον δημοφιλείς μεταξύ των κυνηγών. Ειδικά στο Δέλτα Έβρου βρέθηκε ότι ο αριθμός των κυνηγών είναι ο μεγαλύτερος απ' όλους τους ελληνικούς υγροτόπους (μέσος αριθμός κυνηγών ανά ημέρα 133, κατά την κυνηγετική περίοδο 2004-2005, Καζαντζίδης 2009).

Αν κρίνει κανείς από τη συγκέντρωσή των κυνηγών γύρω από τις περιοχές διατροφής και διανυκτέρευσης των Ασπρομέτωπων χηνών φαίνεται ότι το ενδιαφέρον τους γι αυτές είναι μεγάλο. Αν και οι Ασπρομέτωπες χήνες είναι πολυάριθμες και η θήρευση κάποιων από αυτές δεν θα απειλούσε τον πληθυσμό τους, σοβαρότατο κίνδυνο αντιμετωπίζουν τα άλλα είδη και ιδιαίτερα οι Νανόχηνες. Παρά την πολύ μικρή πιθανότητα θήρευσής τους εξαιτίας του μικρού αριθμού τους, επειδή μοιάζουν πολύ με τις Ασπρομέτωπες χήνες μαζί με τις οποίες τρέφονται και μετακινούνται, ο κίνδυνος θήρευσής τους από λάθος είναι αυξημένος. Υπάρχουν άλλωστε αρκετές περιπτώσεις λαθροθηρίας Νανόχηνας τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες που διασχίζει κατά τη μεταναστευτική της διαδρομή καθιστώντας το κυνήγι μια από τις σοβαρότερες απειλές για το είδος (Jones et al. 2008). Για τον περιορισμό της πιθανότητας θήρευσης Νανοχηνών από λάθος, η πολιτεία, μετά από τεκμηριωμένες εισηγήσεις των περιβαλλοντικών οργανώσεων, απαγόρευσε από την κυνηγετική περίοδο 2012-2013 το κυνήγι της Ασπρομέτωπης χήνας στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας όπου ζει η Νανόχηνα (ΦΕΚ 146/Β/2012). Επίσης, στο πλαίσιο της διεθνούς έρευνας που υλοποιείται για τη Νανόχηνα στο πλαίσιο του τρέχοντος Προγράμματος LIFE+ «Διαφυλάσσοντας τον Φιννοσκανδικό πληθυσμό της Νανόχηνας σε σημαντικές περιοχές διαχείμασης και στάθμευσης κατά μήκος της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής διαδρομής», περιλαμβάνονται μέτρα που διασφαλίζουν τη διαβίωση των Νανόχηνων μέσα στις προστατευόμενες περιοχές. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν περιορισμό της όχλησης από ανθρώπινες δραστηριότητες και διαχείριση ενδιαιτημάτων ώστε να

υπάρχει για μεγάλο χρονικό διάστημα κατάλληλη τροφή για τις Νανόχηνες (αγρωστώδη). Με αυτόν τον τρόπο εκτιμάται ότι θα περιοριστούν οι μετακινήσεις των πουλιών για εύρεση τροφής σε περιοχές όπου επιτρέπεται το κυνήγι και, κατά συνέπεια, θα μειωθεί ο κίνδυνος από λάθος θήρευσής τους.

Η μολυβδίαση αποτελεί μια έμμεση επίπτωση της θήρας στα υδρόβια πουλιά και σημαντικό παράγοντα θνησιμότητας παπιών και χηνών σε παγκόσμιο επίπεδο. Προκαλείται από την κατάποση μολύβδινων σκαγιών από τα πουλιά. Τα χηνόμορφα συνηθίζουν να καταπίνουν χαλίκια ή μικρές πέτρες που συμβάλλουν στην πέψη. Συχνά όμως στον πυθμένα των υγροτόπων βρίσκουν σκάγια και τα καταπίνουν θεωρώντας τα μικρές πέτρες. Τα σκάγια αποσυντίθενται στα στομάχια και ο διαλυμένος μόλυβδος συσσωρεύεται σε ορισμένους ιστούς (κυρίως στο ήπαρ και στον εγκέφαλο) προκαλώντας δηλητηρίαση. Το πόσο έντονο θα είναι το πρόβλημα εξαρτάται από παράγοντες όπως οι διατροφικές

συνήθειες των πουλιών, το φύλο, η ηλικία, ο αριθμός των σκαγιών που θα καταποθούν κ.ά. Σε προχωρημένα στάδια της ασθένειας τα πουλιά καθίστανται ανίκανα να ολοκληρώσουν την πεπτική τους λειτουργία και πεθαίνουν. Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Δέλτα Έβρου διαπιστώθηκε ότι ποσοστό 18,2% των Ασπρομέτωπων χηνών είχε καταπιεί τουλάχιστον ένα μολύβδινο σκάγι (Καζαντζίδης 2009, Φωτο. 1). Με δεδομένο ότι τόσο οι Νανόχηνες όσο και τα άλλα είδη χηνών που διαχειμάζουν στο Δέλτα Έβρου μοιράζονται τις ίδιες περιοχές διατροφής κι έχουν παρόμοια συμπεριφορά διατροφής με τις Ασπρομέτωπες χήνες, πιθανότατα αντιμετωπίζουν τον ίδιο βαθμό απειλής. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος της μολυβδίασης η πολιτεία αποφάσισε την απαγόρευση της χρήσης μολύβδινων σκαγιών στους υγροτόπους από το 2013 (ΦΕΚ 1495/ 6-9-2010, εναρμόνιση στην ελληνική νομοθεσία της Κοινοτικής Οδηγίας 79/409 που αφορά στην προστασία των πουλιών και των βιοτόπων τους). Η χρήση τέτοιων σκαγιών έχει ήδη απαγορευτεί σε πολλές χώρες (ΗΠΑ, Καναδάς, Δανία, Φινλανδία κ.ά.).

photo: Seppo Ekelund

Νανόχηνες στη Φινλανδία

Για την επιτυχή εφαρμογή του μέτρου αυτού στη χώρα μας πρέπει να προηγηθεί εκστρατεία ενημέρωσης των κυνηγών τόσο από την πολιτεία όσο και από τις κυνηγετικές οργανώσεις για τον κίνδυνο που περικλείει η χρήση αυτών των σκαγιών στο φυσικό περιβάλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Jones T., K. Martin, B. Barov & S. Nagy (Compilers). 2008. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Western Palearctic Population of the Lesser White-fronted Goose Anser erythropus. AEWA Technical Series No.36. Bonn, Germany.

Καζαντζίδης Σ. 2009. Επίδραση της θήρας στα υδρόβια είδη της ορνιθοπανίδας. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων – ΕΘΙΑΓΕ - Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών. Θεσσαλονίκη.

Λεγάκις Α. και Π. Μαραγκού. 2009. Το Κόκκινο Βιβλίο των απειλούμενων ζώων της Ελλάδας. Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία. Αθήνα.

Panagiotopoulou M., Y. Tsougrakis, T. Naziridis and E. Makriyanni. 2009: Monitoring of Lesser white – fronted geese in Greece. In: Tolvanen P., Oien I.J., Ruokolainen K. (eds): "Conservation of Lesser White-fronted Goose on the European migration route – Final report of the EU LIFE-Nature project 2005-2009". WWF Finland Report 27 & NOF Rapportserie Report No 1-2009: 60-64.

Χανδρινός Γ., Σ. Καζαντζίδης, Χ. Αλιβιζάτος, Τ. Ακριώτης, Δ. Πορτόλου (υπό ετοιμασία). Οι Μεσοχειμωνιάτικες καταμετρήσεις Υδρόβιων πουλιών στην Ελλάδα την περίοδο 1968-2006. Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία – Ελληνικό Κέντρο Δακτυλίωσης Πουλιών.

photo: Tomas Aarvak

Νανόχηνες στη Βόρεια Νορβηγία

photo: Κώστας Παπαδόπουλος

Νανόχηνα στο καταφύγιο της WWT στο Slimbridge, Αγγλία

Λαθροθηρία: Επιλέγοντας την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ως εργαλείο διατήρησης

Στην ανάγκη των μαθητών για πληροφόρηση και για τη διατήρηση των άγριων πουλιών η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση μπορεί να σταθεί ικανή μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες να αλλάξει τη στάση των παιδιών απέναντι στη φύση με τρόπο κριτικό και βιωματικό.

Ευγενία Πανώριου
&
Ιωάννα Κοντοζήση

Τμήμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Το κυνήγι είναι άμεσα συνδεμένο με τον τρόπο ζωής κυρίως των ανθρώπων που ζουν στα χωριά ή σε μικρά αστικά κέντρα. Δεν είναι όμως λίγες οι φορές που τα όρια μεταξύ νόμιμης και παράνομης θήρας χάνονται, είτε γιατί δε γίνονται γνωστά είτε γιατί αγνοούνται, εντάσσοντας πέρα από τη νόμιμη θήρα και τη λαθροθηρία στις παραδοσιακές κοινωνικές δομές. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό στις μικρές κοινωνίες, η δομή των οποίων βασίζεται στις προσωπικές σχέσεις και στην από κοινού αποδοχή και συμμετοχή στη λαθροθηρία. Και αν κάποτε μια φυλή μπορούσε να αφανίσει ένα είδος στην προσπάθειά της για επιβίωση, μήπως σήμερα υπάρχει η ανάγκη να δώσουμε χώρο και χρόνο σε οτιδήποτε έχουμε ονομάσει ζωή για να προσαρμοστεί;

Η θνησιμότητα των άγριων πουλιών εξαιτίας της λαθροθηρίας αποτελεί πλέον απειλή ενώ ιδιαίτερα για τη Νανόχηνα αποτελεί τη βασική απειλή της βιωσιμότητας του είδους. Προκειμένου ένα τέτοιο ζήτημα να αντιμετωπιστεί, μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι εξής δύο βασικές προσεγγίσεις: Από τη μία, η διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος που έρχεται εκ των υστέρων, να δώσει λύση στα προβλήματα που δημιουργεί η ανθρώπινη δραστηριότητα, κυρίως όταν αυτή ξεπερνάει την ανάγκη της επιβίωσης και μετατρέπεται σε θέληση για κυριαρχία. Από την άλλη, η πρόληψη, όπου μέσα από την εκπαίδευση, ο σύγχρονος άνθρωπος καλείται να προβληματιστεί: Πρώτον, με την ίδια του την επιβίωση η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη φύση. Κατά δεύτερον, με την έννοια της αξίας, απαλλαγμένης από τη χρηστική σημασία της η οποία αποδίδεται ως αμοιβαίος σεβασμός στις διεργασίες των ειδών ή εν γένει σε αυτό που ονομάσαμε ποικιλία ζωής, προβάλλοντας την προστασία της φύσης ως ένα ζήτημα ηθικής τάξης.

Η δεύτερη προσέγγιση, συνδέεται άμεσα με την αυξημένη προσπάθεια που απαιτείται ώστε να επιτευχθεί η αλλαγή σε βαθιά ριζωμένες κοινωνικές αντιλήψεις. Στην προκείμενη, την αλλαγή της κοινωνικής και πολιτιστικής αντίληψης που έχει διαμορφω-

θεί σχετικά με τη λαθροθηρία, εστιάζοντας κυρίως στη νέα γενιά. Για να συμβεί αυτή η αλλαγή απαιτείται να ξαναβρεθεί η λεπτή σύνδεση με τη φύση. Μία σύνδεση που υπάρχει από τη στιγμή που έρχεται ο άνθρωπος στον κόσμο, χτίζεται με το πέρασμα του χρόνου και συνδέεται με την ωριμότητα του ανθρώπου όπως αυτή θα μπορούσε να συμβεί μέσα στο φυσικό του περιβάλλον. Χρειάζεται λοιπόν, να δομηθεί ξανά μία σχέση μαζί της που δε χωράει σε κανόνες ή νόμους αλλά προϋπάρχει αυτών. Συνοδός σε αυτή την πορεία του ανθρώπου, περισσότερο εμψυχωτής παρά καθοδηγητής, αποτελεί η γνώση και η ευαισθητοποίηση. Εδώ αποκτά καθοριστικό ρόλο η παιδαγωγική που μπορεί να προσφέρει την ικανότητα να κατανοήσουμε το γεγονός ότι η φύση είναι πολύπλοκη, να συνειδητοποιήσουμε ότι είμαστε μέρος αυτής της πολυπλοκότητας και να μας βοηθήσει να υπάρξουμε ευαίσθητοι. Αυτό βέβαια δε συμβαίνει χωρίς κόπο από πλευράς κυρίως των εκπαιδευτικών αλλά και των μαθητών.

photo: Μανόλια Βουγιούκαλου

Μαθητές στη Νορβηγία σε εκδήλωση ΠΕ για τις χήνες

Η εμπειρία της Ορνιθολογικής έχει δείξει ότι η άμεση επικοινωνία με τα παιδιά είναι απαραίτητη. Πρόσφατη μελέτη του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων για τις προτεραιότητες της ΠΕ σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη στους Παξούς και στους Αντίπαξους, έδειξε ότι η μάθηση για τις επιπτώσεις από το παράνομο κυνήγι των μεταναστευτικών πουλιών έρχεται δεύτερη στις προτιμήσεις των μαθητών, μετά την παράνομη αλιεία, σχετικά με τη θεματική ενός προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Οι Παξοί και οι Αντίπαξοι είναι από τις περιοχές εκείνες που η λαθροθηρία είναι ιδιαίτερα συχνό φαινόμενο. Είναι εκεί που τα παιδιά πολύ πιο εύκολα θα γνωρίσουν τις ξόβεργες και τα δίχτυα ως παιχνίδι παρά σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο. Αντίστοιχα, για την περιοχή της Β. Ελλάδας και για την περίπτωση της Νανόχηνας, αναδεικνύεται η σημασία της πρόληψης σχετικά με δύο βασικές απειλές του είδους: την εξεπίτηδες και την εκ λάθος, θανάτωσή του.

Στην ανάγκη των μαθητών για πληροφόρηση και για τη διατήρηση των άγριων πουλιών η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση μπορεί να σταθεί ικανή μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες να αλλάξει τη στάση των παιδιών απέναντι στη φύση με τρόπο κριτικό και βιωματικό. Πώς; Σχεδιάζοντας ένα πρόγραμμα που στοχεύει: στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης, στην κατανόηση ότι η παύση της μακράς σε χρόνο λαθροθηρίας και κατ΄ επέκταση η μακροχρόνια διατήρηση της βιοποικιλότητας, εξαρτάται από τις δικές τους επιλογές και δράσεις, και στην αρνητική στάση που έχει μερικώς διαμορφωθεί σχετικά με την άγρια ζωή. Η προσέγγιση που προτείνεται να επιλεχθεί είναι εκείνη που θέτει τον άνθρωπο μέσα στο φυσικό περιβάλλον, τον καθιστά εξαρτώμενο από αυτό αλλά και ικανό να συνεισφέρει στην προστασία του. Βασικός άξονας είναι η διαμόρφωση δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και επιτρέπουν την ελευθερία έκφρασης, όπως είναι το παιχνίδι, οι δημιουργικές δραστηριότητες και η χρήση των νέων μέσων, δίνοντας ταυτόχρονα την ευκαιρία να αξιοποιηθούν τα διαφορετικά μαθησιακά στυλ. Ένα πρόγραμμα που θα απευθύνεται κατά βάση σε παιδιά και έφηβους που μπορεί να αποτελούν τους μελλοντικούς λαθροθήρες αλλά και τους μελλοντικούς υποστηρικτές του φυσικού περιβάλλοντος.

Σε αυτήν την προσπάθεια είναι σημαντικό να διακρίνεται ο σεβασμός στην αξία που έχει αποδοθεί σε συγκεκριμένους θεσμούς και παραδόσεις επιδιώκοντας συνεργίες με την τοπική κοινωνία και τους υποστηρικτές του φυσικού περιβάλλοντος.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Στο πλαίσιο του Προγράμματος LIFE+ «Διαφυλάσσοντας τον Φινοσκανδικό πληθυσμό της Νανόχηνας σε σημαντικές περιοχές διαχείμασης και στάθμευσης κατά μήκος της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής διαδρομής», η Ορνιθολογική θα υλοποιήσει κατά την περίοδο 2012-2016, Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που θα απευθύνεται στους μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των περιοχών Έβρου, Σερρών, Ξάνθης και Ροδόπης. Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να απευθυνθείτε στο Τμήμα ΠΕ της Ορνιθολογικής.

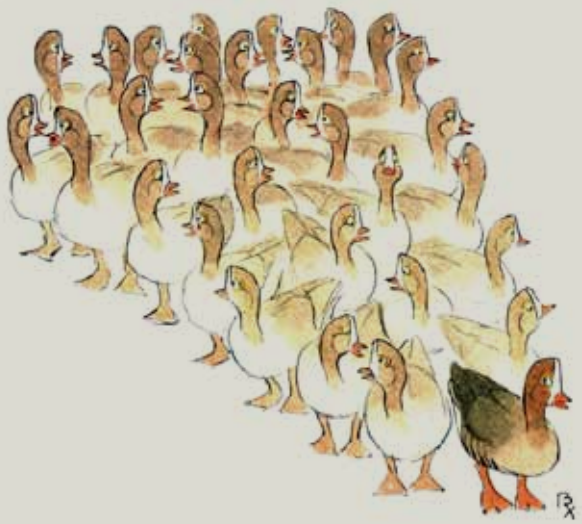

σκίτσο: Βασίλης Χατζηρβασσάνης

photo:
Θεόδωρος
Ναζιρίδης

Ψαράδες
και Αργυρο-
πελεκάνοι στη
λίμνη Κερκίνη

Είδη σε κρίση: Η ανάγκη της ολιστικής προσέγγισης για τη διατήρησή τους

Η επιτυχία των προγραμμάτων διατήρησης ειδών εξαρτάται κυρίως από το κατά πόσο έτοιμος είναι ο κόσμος που τα επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται από αυτά να δεχθεί τη διατήρησή τους και να συμβάλει σε αυτή.

Μανόλια
Βουγιούκαλου

Συντονίστρια
Προγράμματος
LIFE+ για τη
Νανόχηνα

Σύμφωνα με εκτιμήσεις επιστημόνων[1], 16 είδη πουλιών θα είχαν πλέον εξαφανιστεί, εάν δεν είχαν υλοποιηθεί προγράμματα διατήρησης τα οποία αντιμετώπισαν τις απειλές τους και μείωσαν ή ανέστρεψαν την πτωτική τάση που πληθυσμού τους. Επίσης, 25 είδη χαρακτηρισμένα ως *Κρισίμως Κινδυνεύοντα,* επωφελήθηκαν σε τέτοιο βαθμό που αποκατέστησαν το καθεστώς διατήρησής τους.

Στη συνάντηση των κρατών-μελών της Σύμβασης Ραμσάρ, που πραγματοποιήθηκε στον απόηχο της συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Rio +20) τον περασμένο Ιούλιο στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας (με απουσία Ελληνικής συμμετοχής), τα κράτη-μέλη συμφώνησαν ξανά, με διορία το 2020, να αποτρέψουν την εξαφάνιση και να βελτιώσουν το καθεστώς προστασίας των απειλούμενων ειδών.

Σύμφωνα με το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδας, η Νανόχηνα έχει χαρακτηριστεί ως *Κρισίμως Απειλούμενο* είδος, δηλαδή είδος του αντιμετωπίζει εξαιρετικά υψηλό κίνδυνο εξαφάνισης στο φυσικό του περιβάλλον στο άμεσο μέλλον. Καθόλου αξιοπερίεργο, αν αναλογιστεί κανείς πως ο συνολικός πληθυσμός της Νανόχηνας που επισκέπτεται τη χώρα μας αριθμεί μονάχα 20-25 ζευγάρια!

Το χρηματοδοτικό μέσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής LIFE+, ο κύριος χρηματοδότης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διατήρησης της Φύσης, ενισχύει και επιβραβεύει αντίστοιχα, Προγράμματα τα οποία στοχεύουν και επιτυγχάνουν τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων διατήρησης[2]. Προγράμματα που χαρακτηρίζονται δηλαδή από μία ολιστική προσέγγιση στη διατήρηση των ειδών. Στο τρέχον Πρόγραμμα LIFE+ για την προστασία της Νανόχηνας, η Ορνιθολογική ως συντονιστής δικαιούχος μαζί με τους εταίρους του Προγράμματος έχει λάβει υπόψη της ακριβώς αυτό: έχει σχεδιάσει δηλαδή την προστασία της Νανόχηνας σε όλο το εύρος της μεταναστευτικής της διαδρομής *(δια-δρομική),* στοχεύοντας σε όποιον και ότι την περιβάλλει *(δια-ειδική),* και με αντοχή σε διάρκεια χρόνου *(δια-χρονική).*

[1] *Butchart, S. H. M., Stattersfield, A. J. and Collar, N. J. (2006) How many bird extinctions have we prevented? Oryx40: 266–278.*
[2] *http://ec.europa.eu/environment/life/bestprojects/bestnat2011/index.htm*

Η ***δια-δρομική*** προσέγγιση στη διατήρηση *(flyway approach)*, είναι αναγκαία για την προστασία των μεταναστευτικών πουλιών. Η Νανόχηνα, όπως και όλα τα μεταναστευτικά είδη, κρύβει μέσα της την ακατανίκητη τάση για το ταξίδι. Η μεταναστευτική της διαδρομή έχει αποκαλυφθεί με τη χρήση πομπών που τοποθετήθηκαν σε ενήλικα πουλιά κατά τη διάρκεια του προηγούμενου Προγράμματος LIFE για την προστασία της[3]. Η γνώση της μεταναστευτικής διαδρομής τοποθετεί τις δράσεις διατήρησης στο χάρτη, για να εξασφαλίσει πως οι προσπάθειες που γίνονται στο μέρος της αναπαραγωγής του είδους, δε διακινδυνεύονται από πιθανές απειλές σε περιοχές στάθμευσης ή/και διαχείμασης του είδους, αλλά και αντίστροφα. Στο παρόν Πρόγραμμα LIFE+ για τη Νανόχηνα υλοποιούμε δράσεις στη Φιλανδία, την Ουγγαρία, τη Βουλγαρία και την Ελλάδα.

Η Νανόχηνα είναι υδρόβιο είδος το οποίο, όπως και πολλά άλλα, εξαρτάται από την παρουσία υγροτόπων για την τροφή της αλλά και τη συντήρηση του φτερώματός της. Οι υγρότοποι έχουν πολυάριθμους χρήστες και κατοίκους, ανάμεσα σε αυτούς και τους

ανθρώπους. Η οικονομική τους αξία παγκοσμίως έχει υπολογιστεί στα 11 τρισεκατομμύρια ευρώ το χρόνο[4]. Παρόλα αυτά εξακολουθούν να είναι το ταχύτερα υποβαθμιζόμενο οικοσύστημα παγκοσμίως. Η συνολική προστασία και αποκατάσταση των υγροτόπων, συντελεί μία ***δια-ειδική*** προσέγγιση στην διατήρηση και εξασφαλίζει ασφαλή και υγιή χώρο όχι μόνο στη Νανόχηνα αλλά και στους συγκατοίκους της, τα άλλα είδη (χλωρίδας και πανίδας) και φυσικά σε εμάς! Στο Πρόγραμμα LIFE+ υλοποιούμε δράσεις προστασίας και αποκατάστασης σε υγροτόπους της Ουγγαρίας, της Βουλγαρίας και της Ελλάδας.

Η ολιστική προσέγγιση στο σχεδιασμό του Προγράμματος LIFE+ για την προστασία της Νανόχηνας έχει σκοπό να εξασφαλίσει την άμεση αλλά και ***δια-χρονική*** προστασία του είδους. Η μεγαλύτερη απειλή για την νανόχηνα παγκοσμίως είναι το κυνήγι (νόμιμο και παράνομο)[5]. Για την άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος το Πρόγραμμα υλοποιεί φύλαξη των περιοχών που επισκέπτεται η Νανόχηνα στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα, μέχρι τη λήξη του προγράμματος το 2016. Για την επιστημονική τεκμηρίωση της επίδρασης του κυνηγιού στη Νανόχηνα, το Πρόγραμμα καταγράφει και αναλύει τις αντιδράσεις του κοπαδιού της Νανόχηνας αλλά και άλλων ειδών στη θηρευτική πίεση. Για την εξασφάλιση του είδους σε βάθος χρόνου υλοποιείται εκστρατεία επικοινωνίας στην Ελλάδα αλλά και στη Φιλανδία, Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης το οποίο θα μπορεί να υλοποιηθεί από ολόκληρη τη σχολική κοινότητα, και σύνταξη - νομική επικύρωση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη Νανόχηνα στην Ουγγαρία, τη Βουλγαρία και την Ελλάδα για πρώτη φορά.

Η επιτυχία των προγραμμάτων διατήρησης ειδών εξαρτάται κυρίως από το κατά πόσο έτοιμος είναι ο κόσμος που τα επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται από αυτά να δεχθεί τη διατήρησή τους και να συμβάλει σε αυτή. Η διατήρηση δύσκολα θα πετύχει αν αφεθεί μόνο στα χέρια περιβαλλοντικών φορέων και οργανώσεων. Ο στόχος είναι να καταφέρουμε να μετατρέψουμε όλους τους εμπλεκόμενους ανθρώπους σε υπέρμαχους της διατήρησης, όχι μόνο γιατί βρίσκουν τη Νανόχηνα πολύ συμπαθητική (που είναι τόσο!), αλλά και γιατί αυτό τους συμφέρει.

Η Νανόχηνα μας έχει δώσει μία μοναδική ευκαιρία να σχεδιάσουμε και να υλοποιήσουμε ένα Πρόγραμμα ολιστικής διατήρησης στη Ευρώπη. Σε όλες τις Ορνιθολογικές οργανώσεις ανά τον κόσμο, δίνουμε καθημερινό αγώνα για την βελτίωση του καθεστώτος διατήρησης των άγριων πουλιών. Τα είδη σε κρίση έχουν ετοιμάσει για εμάς την πιο σκληρή εξέταση που θα κρίνει αυστηρά την επιτυχία της ολιστικής προσέγγισης, απλά και μόνο γιατί δεν μας έχουν αφήσει περιθώριο να αποτύχουμε.

photo: Morten Ekker

Νεροβούβαλοι στη λίμνη Κερκίνη

photo:

Οι διαδρομές της Νανόχηνας όπως αποκαλύφθηκαν μετά την τοποθέτηση δορυφορικών πομπών κατά το προηγούμενο Πρόγραμμα LIFE

photo: Nikolai Petkov

Χήνες στο Καζακσταν

[3] *Tolvanen, P. et.al. 2009. Mapping of migration routes of the Fennoscandian Lesser White-fronted Goose breeding population with profound implications for conservation priorities. Final report of the EU LIFE-Nature project 2005-2009.*
[4] *Millennium Ecosystem Assessment, 2005. Ecosystems and human well-being: wetlands and water synthesis. World Resources Institute, Washington, DC.*
[5] *Jones, T., Martin, K., Barov, B., Nagy, S. (Compilers). 2008. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Western Palearctic Population of the Lesser White-fronted Goose Anser erythropus. AEWA Technical Series No.36. Bonn, Germany.*